

Ida-Virumaast saab moodsa tööstuse lipulaev

TEKST: Heli Lehtsaar-Karma

Kliimaeesmärkidest, õiglasest üleminekust ja Ida-Virumaast rääkides kiputakse vahel arvama, et see tähendab vaid põlevkivi kaevandamise ja töötlemise lõpetamist, mille Euroopa Liit kinni maksab. Õiglase ülemineku eesmärk meie pikkade traditsioonidega tööstusmaakonnas on aga laiahaardelisem.

Mida õiglane üleminek Ida-Virumaa jaoks tähendab, räägib rahandusministeeriumi õiglase ülemineku koordinaator Ivan Sergejev.

Ida-Virumaa saab Euroopa õiglase ülemineku fondist 354 miljonit eurot. Kuigi avalikkuses on vahel juttu, nagu oleks põhieesmärk põlevkivitööstuse kinnipane, pole see nii. Milline on õiglase ülemineku kava eesmärk Ida-Virumaal?

Olen samuti kuulnud väiteid, justkui müüdi Eesti põlevkivitööstus peenraha eest Euroopa Liidule (EL) maha. See ei ole tõsi! Oleme ju aastakümneid liikunud puhtama keskkonna suunas. Näiteks 1994. aastal liitusime ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooniga, 2016 ratifitseerisime Pariisi kliimakokkuleppe ja 2017 kiitis riigikogu heaks Eesti kliimapoliitika põhialused aastani 2050. Tõsi, see on praeguseks vähendanud meie põlevkivitööstust ja pikemas perspektiivis peame põlevkivi-energeetikast väljuma. Selle protsessi negatiivsete tagajärgede leevendamiseks ongi EL-is loodud rahastu, mille nimi on õiglase ülemineku fond. See aitab Ida-Virumaa majandust ja elukeskkonda ümber kujundada. Fondi raha ja erainvestorite panusega saab rajada uusi ettevõtteid, muuta olemasolevaid nüüdisaegsemaks ning tegeleda teadusuuringutega. Kõik see loob uusi töökohti ja parema elukeskkonna. Rõhutan, et kliimaeesmärke peame saavutama niikuinii. Õiglase ülemineku fondi abil on meil nüüd ka raha, et leevendada ülemineku mõju kõige rohkem kannatavas maakonnas.

Eestil läheb tervikuna paremini, kui Ida-Virumaa käsi käib hästi.

Majanduse mitmekesistamisel on Ida-Virumaal fookus töötleva tööstuse arendamisel?

Jah, sest Ida-Virumaa on traditsiooniline tööstuspiirkond, kus on nii infrastruktuur kui ka inimesed, kes hoiavad tööstuses töötamist au sees. Võib isegi öelda, et see on üks vähestest piirkondadest Eestis, kus on võimalik tööstust arendada, sest mujal inimesed ei soovi eriti tööstuses töötada. Tehaseidki ei taheta oma tagahoovi. Ida-Virumaal on teistmoodi – tööstus on väga respektitud. Seetõttu on loogiline, et arendame sektorit, mis on juba tugev. Keskendume tänapäevasele tööstusele, kus inimene ei seisa liini ääres, vaid protsessid on automatiseeritud. Sellise tööstuse teki-

tatud lisandväärtus on kõrge, järelkult on kõrged ka sealsete töötajate palgad.

Teine oluline sektor on IKT – tööstusrobotika, tööstuse automatiseerimine, andmetöötlus, suurandmed jne. Kolmandaks on esile tõusnud loomemajandus, millele andsid suure tõuke Narva kandideerimine 2024. aasta Euroopa kultuuripealinnaks ja maakonnas aastaid tegutsenud filmifond. Järsku saadi aru, et tööstus polegi ainuke, mida Ida-Virumaal on pakkuda. Lisaks neile kolmele sektorile tekib loodetavasti ka teenuste sektor, mis pakub toetavaid teenuseid nii tööstusettevõtetele, IKT-le kui ka loometööstusele. Seega loodame, et suudame leida õiglase ülemineku fondi raames just selliseid uusi nišše, kus ei teki vaid üksikud tuumikettevõtted, vaid nende ümber sünnib ka ökosüsteem väiksematest ettevõtetest.

9. novembril kuulsime uudist õiglase ülemineku fondist 18,75 miljonit eurot saanud esimesest investeringust: Neo Performance Materials rajab Narva magnetite tootmistehase koos teadus- ja arenduskeskusega. Kas see julgustab ka teisi?

Käisin 12. novembril Kohtla-Järvel KinoFFi avamisel. Vastuvõtul inimestega rääkides selgus, et uudis esimesest investeringust oli tekitanud elevust. Mis seal salata, Ida-Virumaa on silma paistnud sellega, et niikaua, kuni esimest käegakatsutavat näidet pole, ei usuta, et asi päriselt toimib. Nüüd saadi aru, et see ongi tõepoolest päris raha päris investeringuteks ja mitmel ettevõtjal tekkis huvi uurida õiglase ülemineku fondi võimaluste kohta lähemalt.

Vahel on kritiseeritud, et 354 miljonit pole suur raha, aga sellele lisandub ettevõtete, kohalike omavalitsuste ja riigi panus. Kokku moodustavad need suure summa. Näiteks fondist 18,75 miljonit eurot saanud Neo Performance Materials investeerib ise

81,25 miljonit, nii et koguinvesteering on 100 miljonit.

Eesti õiglase ülemineku territoriaalses kavas on loetletud võimalikke investeringuid: näiteks Sillamäe sadam plaanib rajada reisilaevade kai, Viru Keemia Grupil on kirjas puidukeemiatoodete ja biopolüoolide tootmine, Golden Fields Factory kavandab heinatehast. Kas keegi neist on otsuse langetanud ja tulnud fondist raha taotlema? Praeguse seisuga on töös kümnekond suurinvesteeringu projekti. Need ettevõtted on EAS-iga konsulteerinud, kas investeerimis-idee üldse sobib fondi meetmesse, ja saanud esmase tagasiside. Taotluse esitamiseni pole veel minu teada jõutud. Selgituseks ütlen, et kavas on loetletud ainult võimalikud investeeringud suurettevõtetele, keda me eelmisel aastal Euroopa Komisjoni soovil küsitlesime. Väikese ja keskmise suurusega ettevõtete plaanitud investeeringuid ei pidanud me kavas loetlema, nii et investeeringute palett võib tulla palju mitmekesisem. Oluline on seegi, et ettevõtted võivad taotleda toetust mitte ainult töökohtade loomiseks, vaid ka teadus-arendustegevuseks.

Kui kavas mainitud suurettevõtete investeeringuplaanid teoks saaksid, siis loodaks esimeses etapis uusi otseseid töökohti üle 1500, kaudsete töökohtade arv on veel suurem. Ilmselt ei rahulda seda vajadust ainult Ida-Viru inimestega, kuigi põlevkivitööstuses hõivatute arv on suurem, aga pensioniikka jõudjaid on samuti palju. Mis meelitaks tallinnlase, hiidlast või võrukese Ida-Virusse?

Ida-Virumaa on ju samuti Eesti. Kui seal pakutakse väärt tööd ja head palka, siis on boonuseks see, et igapäevaeluga kaasnevad kulud, näiteks korteriüür, on väiksemad kui Tallinnas või mujal suuremates linnades. Teine aspekt on investeeringud,

Ivan Sergejev leiab, et kui Ida-Virumaa on ülemineku edukas, siis on see ülejäänud Eestile hea eeskuju, kuidas kliimaneutraalsusele ülemineku korraldada. Foto: Sven Tupits

mida riik on Ida-Virusse teinud ja teeb ka edaspidi: näiteks Narvas ehitatakse praegu kahte riigigümnaasiumi, rekonstrueeritakse ühte põhikooli ja just sai pikenduse jõe-promenaad. See tähendab, et piirkond areneb. Ka üritused, mille korraldamist toetatakse näiteks Ida-Viru programmist, näitavad, et maakonnas on päris põnev elu. Nii et õiglase ülemineku fond pole ainus, millega Ida-Virumaa arengut toetatakse. Lisaks Ida-Viru programmile on ka mitmesugused EL-i fondid ja loomulikult ettevõtted, kes teevad investeeringuid.

Lisaks majanduse mitmekesistamisele on oluline, kuidas inimesed end Ida-Virumaal tunnevad.

Mis kasu saab ülejäänud Eestil, kui Ida-Virumaa õiglane üleminek õnnestub?

Eestil läheb tervikuna paremini, kui Ida-Virumaa käsi käib hästi. Kui Ida-Viru on ülemineku edukas, siis on see ülejäänud Eestile hea näide ja eeskuju, kuidas kliimaneutraalsusele ülemineku korraldada. Meie eesmärk ei ole ju ainult Ida-Virumaa, vaid kogu Euroopa kliimaneutraalsus aastaks 2050. Ida-Viru on lihtsalt piirkond, mis peab kõige järsema pöörde sooritama, ja sellepärast on ette nähtud lisavahendeid.

Lõpetuseks – milline on aastal 2030 elu Ida-Virumaal?

Põhiline, mille nimel nii mina kui ka mu kolleegid töötame, on see, et Ida-Virumaa oleks päriselt osa Eestist ja osa Euroopast. Loodan, et siia rajatakse tulevikutööstus, mis pole näiteks Saksamaa, Prantsusmaa või Hollandi omast kehvem. Lisaks majanduse mitmekesistamisele on oluline, kuidas inimesed end tunnevad. Kirjanik Maya Angelou on öelnud, et inimesed unustavad ära, mida sa ütlesid, ja unustavad, mida sa tegid, aga nad ei unusta, kuidas sa panid neid end tundma. Tahakski, et Ida-Virumaal toimiks meelemuutus, elanikud tunneksid siin end hästi, oleksid avatud ja uhked Ida-Virumaa üle.

Õiglase ülemineku fond Ida-Virumaal

80%

Tööstusinvesteeringute ja ettevõtluse toetamiseks ning töötajate ümberõppeks ja koolitamiseks.

20%

Atraktiivse elukeskkonna loomiseks, sh kaugküttesüsteemide nüüdisajastamiseks, keskkonnaprobleemide lahendamiseks, sotsiaal- ja terviseteenuste arendamiseks.

Allikas: riigi tugiteenuste keskus

Kutse kliimakogusse andis elule uue suuna

TEKST: Heli Lehtsaar-Karma

Õpetaja Julia Politševa on musternäide sellest, kuidas vahel mängib juhus kätte kaardid, mis avavad ukse uude valdkonda. Juliast sai aasta tagasi toimunud Ida-Virumaa noorte kliimakogu koordinaator ja nüüd on ta aktiivne kliimateemade eestkõneleja.

Kohtla-Järve Maleva põhikoolis õpetajana töötav Julia jäi silma Eestimaa Looduse Fondi ja Rohetiigri inimestele. Eesti, vene ja inglise keelt valdavale Juliale tehti ettepanek hakata Ida-Virumaa noorte kliimakogu koordinaatoriks. „Mind on keskkonna- ja kliimateemad alati huvitanud, kuid nüüd oli mul esimest korda võimalus ise kaasa lüüa. Olen Ida-Virumaalt pärit ja tahan, et siin läheks elu paremaks. Siin on nii palju potentsiaali, siin elavad väga ägedad inimesed – on kahju, et paljud noored tahavad ära minna, sest nad ei näe Ida-Virumaal enda jaoks piisavalt võimalusi,“ nendib Julia.

Temagi oli üle kaheksa aasta tagasi üks neist, kes suundus pärast Jõhvi keskkooli lõpetamist pealinna elama. „Arvasin, et Ida-Virumaalt head kõrgharidust ei saa, järelikult tuleb minna Tallinnasse. Nii tegid ka mu sõbrad. Elasin, õppisin ja töötasin Tallinnas kaheksa aastat, tegin ägedaid projekte, aga mingil hetkel hakkasin tundma, et ka Ida-Virumaal on palju teha. Oleks vaid inimesi, kes usuks, et asju saab muuta!“

Julia jättiski Tallinna elu 2020. aastal

seljataha ja kolis Ahtmesse. Temast sai õpetaja, kuid peagi oli saatusel talle varuks veel üks ülesanne – Julia kutsuti korraldama Ida-Virumaa noorte kliimakogu, kus arutati, millele peaks riik Ida-Virumaa õiglase ülemineku kavas tähelepanu pöörama.

Ettepanekud Ida-Viru noortelt

Noorte töstatatud teemade põhi-rõhk oli tööturul ja haridusel, seejuures puudutas koguni kümnekond ettepanekut haridusvõimalusi. Näiteks pakuti välja, et kliimaga seotud erialade tudengitele võiks maksta stipendiumi tingimusel, et pärast peab tulema tööle Ida-Virumaale. Samuti leiti, et peab välja selgitama, milliseid regioonispetsiifilisi erialasid ja õppekavasid on vaja luua Ida-Viru kõrg- ja kutsehariduses ning täienduskoolitustena, et koolitada kohalikke spetsialiste. Julia nendibki, et juba praegu on vaja hakata õpetama uusi erialasid, sest osa Ida-Viru töökohti kaob, kuid inimestel võiks olla selleks ajaks uus eriala juba omandatud.

Julia Politševa tuli pärast kaheksat aastat Tallinnas elamist Ida-Virumaale tagasi, et muuta siinset elu paremaks. Foto: erakogu

Uus algatus sai tuule tiibadesse

Noorte kliimakogus välja pakutud ettepanekud anti mullu detsembris üle riigihalduse ministrile Jaak Aabile. Kuid sellega Ida-Viru noorte koostöö rahandusministeeriumiga ei lõppenud. Mitu kliimakogus osalenud noort asutas tänavu märtsis mittetulundusühingu People With Purpose (PWP) Liit ja nüüd osaleb MTÜ juhatuses kaks liiget – neist üks on Julia – rahandusministeeriumi juhtkomisjoni töös, et teha idavirulaste hääl kuuldavaks. Julia nendib, et Ida-Virumaa elanikud on õiglase ülemineku suhtes kriitilised, aga paljuski seetõttu, et nad ei tea sellest eriti midagi. „Kliimale palju ei mõelda, sest igapäevaelu probleemid vajavad lahendamist,“ nendib Julia. „Minu ülesanne on inimestega rääkida, neile olukorda selgitada ja küsimustele vastata. Rohepöörde peab olema võimalikult läbipaistev! Seetõttu proovingi koos MTÜ kolleegidega olla side Ida-Virumaa inimeste ning poliitikakujundajate ja ametnike vahel,“ kinnitab Julia.

MTÜ People With Purpose Liit tegevus on jäänud silma ka väljaspool Eestit. „Meid kutsuti septembris Brüsselisse, kus toimus jätkusuutliku energia nädal ja sain osaleda paneeldiskussioonis. Mitmed Euroopa MTÜ-d on meiega ühendust võtnud ja uurinud koostöövõimalusi, sest õiglane üleminek ei ole ainult Ida-Virumaa teema, see on kogu Euroopa teema,“ rõhutab Julia. Lõpetuseks mainib ta, et tegelemine kliimateemadega on toonud tema ellu suure muutuse: „Võib öelda, et ma leidsin lõpuks oma koha!“

Ida-Virumaa noorte kliimakogus osalejad koos endise riigihalduse ministri Jaak Aabiga. Foto: kliimakogu.ee

Mis on Ida-Virumaa noorte kliimakogu?

Eesti esimene kliimateemaline rahvakogu ehk kliimakogu toimus 20. ja 21. novembril ning 5. detsembril 2021 Narvas ja Sillamäel. Fookus seati noorte kaasamisele, et nende hääl oleks esindatud nii kliimadebatis kui ka kliimaneutraalsele majandusmudelile üleminekul.

Mullu oktoobri lõpus sai kutse kliimakogusse ligi 3500 idavirumaalast vanuses 16–29 eluaastat ja osaleda soovijad pidid end veebis registreerima. Seejärel aitas algoritm valida registreerunute hulgast välja 40 inimest, kes esindasid maakonna noorte profiili kõige täpsemalt, arvestades meeste-naiste osakaalu, elukohta, hõivatust ja emakeelt. Lõpuks osales kliimakogus 33 noort, kes võtsid osa aruteludest ja hindasid maakonna õiglase ülemineku plaane. Hindamisel ja ettepanekute tegemisel oli põhirõhk

sellel, kuidas jõuda kliimasõbraliku Ida-Virumaani ning mida selleks on vaja teha.

Aruteludes jäi sõelale 26 ettepanekut, mis anti detsembris 2021 üle õiglast üleminekut koordineerinud riigihalduse ministrile Jaak Aabile. Rahandusministeeriumi eestvedamisel töötanud juhtkomisjon, kes koostas Ida-Virumaa õiglase ülemineku kava, arvestas üheksa ettepanekuga. Rohkem oli selliseid ettepanekuid, mis olid juba leidnud kavas kajastamist.

Kliimakogus osalenud noored on toonud välja, et lisaks teadmiste täiendamisele kliimamuutuste ja õiglase ülemineku kohta oli neile väga oluline, et nad said avaldada arvamust ja nende mõtteid võeti kuulda.

Allikas: kliimamuutused.ee/kliimakogu

Roheline ja raha

Aastal 2019 kiitsid EL-i liikmesriigid heaks **Euroopa rohelepe**, mille eesmärk on saavutada 2050. aastaks **kliimaneutraalne** Euroopa. Tegevuskavas on välja toodud viisid, kuidas vähendada kasvuhuonegaase igas majandusvaldkonnas nii, et majanduskasv jätkuks ka vähema süsinikuheittega.

Kliimaneutraalsus tähendab, et me ei paiska õhku rohkem CO₂, kui õhust siduda suudame. Teisisõnu: **me ei tekita oma tegevusega CO₂ heidet juurde**.

EL-is on kliimaneutraalsele majandusele üleminekuks välja töötatud **õiglase ülemineku mehhanism**, mille eesmärk on tagada, et ükski piirkond ega seal töötavad inimesed ei kannataks. Mehhanismiga toetatakse neid piirkondi, mida rohepöörde kõige enam mõjutab.

Õiglase ülemineku mehhanism koosneb kolmest sambast, millest üks on **õiglase ülemineku fond**. Igas riigis koostati **territoriaalne õiglase ülemineku kava** (mõnes riigis ka mitu, olenevalt riigi suuruselt ja mõjutatud piirkondadest), määrates territooriumid, kus hakatakse õiglase ülemineku fondi raha kasutama. Eestis on see territoorium Ida-Virumaa.

Õiglase ülemineku fondis on ligi **55 miljardit eurot** aastaiks 2021–2027. Eesti saab fondist võrreldes teiste Euroopa riikidega proportsionaalselt inimese kohta kõige rohkem raha.

Kuidas elad, Ida-Virumaa?

131 757

elanikku 1. jaanuari 2022 seisuga. Kolme aastaga on elanike arv vähenenud 8600 inimese võrra.

80%

ja rohkemategi elanike emakeel on vene keel.

10,8%

oli registreeritud töötuse määr oktoobris 2022. See oli Eesti kõrgeim näitaja. Aastaid on töötus maakonnas püsitud Eesti keskmisest kõrgem. Ida-Viru tööhõive määr ehk see, kui suur osa tööealisest rahvastikust on tööga hõivatud, oli 2021. aastal 56,1%. See oli madalaim Eestis.

35%

elanikkonnast kannatab suhtelise vaesuse all.

1321

eurot oli 2022. aasta II kvartalis keskmine brutopalk maakonnas. Eesti keskmine palk oli samal ajal 1685 eurot, millega samasse suurusjärku jääb Ida-Virumaal vaid põlevkivisektoris töötavate inimeste palk.

1500

uut töökohta minimaalselt loodaks lähiaastatel, kui õiglase ülemineku kavas nimetatud 11 suurettevõtte investeringuplaanid teoks saavad. Näiteks plaanib Ragn-Sells toota põlevkivituhaast ülipuhast kaltsiumkarbonaati suuremahulise materjalitööstuse tarbeks, Eesti Energia kavandab vesiniku tootmist ja kasutamist gaasitaristust ja rasketranspordis ning Aquaphor International ehitaks uue veepuhastussüsteemide tehase.